

FIN VÅRKVÄLL I SILJEBERGETS HASSELLUNDAR

2015-05-12

Väderprognosen var dystert när Myko, Svampfärgarna och Naturskyddsföreningen hade vårutflykt den 12 maj till Siljeberget i Selånger socken. Åtta tuffa naturvänner iklädda regnställ och paraply vandrade i ösregn upp i hassellundarna nedanför de höga stupen. Plötsligt upphörde regnet och vi fick en fin vårväll i lundarna nedanför de höga stupen. Blommor och svampar var fräscha efter de livgivande vårregnen, en stor fågelkör sjöng vårsånger, korporna skrek åt oss från stupen. Hans Andersson och undertecknad berättade att sydvästbergen fungerar som jättelika kakelugnar, ger mälardalsklimat närmast stupen och är hemvist för många sydliga arter.

Foto: Majvor Orrhede

Sagan om gullpudran

Kabblekans gula färgklickar lyste upp åkerdikena. Stora guldgula mattor med gullpudra (se bild) lyste vackert där källvatten trängde upp till markytan längst ner i sluttningen. Här i kärren blommade även

Foto: Majvor Orrhede

kärriolen. Vi pratade om gullpudran som fin indikator på förekomst av friskt källvatten. Björn Orrhede citerade Strindbergs ord om gullpudra. I boken "Sagor" (1903) berättar Strindberg sagan "Blåvinge finner gullpudran": "Det livsnödvändiga vattnet saknas på en ö, en dag låter prästen, som känner till en ört som trivs på fuktiga ställen, sammankalla skolbarnen och utfästa en belöning för den som kunde finna en ört som heter gullpudra och som visar källdrag. Den har blommor som Daggkåpan och blad som Mandelblomman, vilken också kallas Stenbräckan. Och det ser ut som guldstoff på de översta bladen. Kom ihåg det". Det

var tradition i Furusund där Strindberg bodde somrarna kring förra sekelskiftet att gå till "Dufkällan" under Trefaldighetsnatten som infaller just vid den tid på försommaren då gullpudran blommar.

Färgkaskad i gult, blått och vitt

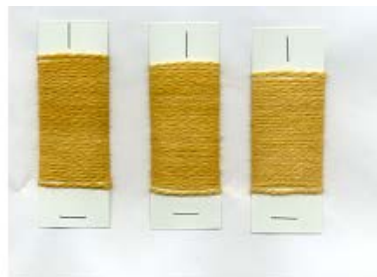
Sluttningarna nedanför de höga stupen lyste vita av "tjälablomster" (vitsippa), en del vitsippor hade långa stjälkar och deformerade blad, orsakade av rostsvamp *Tranzschelia anemones*. Måbär och blå skogsviol blommade rikligt på hygge där länsstyrelsens Per Sander lät avverkat bort alla frodvuxna granar häromåret. Knapptåg, en art som blir allt vanligare, växte där traktorerna gått fram, rödblåran blommade redan, harsyrans vita och jordrevan blåviolettera blommor syntes i grupper på hygget nedanför stupen. Gösta Åslund visade oss blommande underviol under gamla, höga hasselbuskar. Skuggviolerna hade inte börjat blomma än. Smånunneört, sundsvallviol (blad) och tibast var redan utblommade.

Färgsvampar

Hans Andersson, ordförande i Svampfärgar-sällskapet, berättade om altickorna på hassel och om de jättestora sprängtickorna på gamla björkar. Båda tickorna är parasiter som tar kål på sina värdar. Sprängticka säljes för medicinska ändamål under namnet "chaga" och anses kunna bota det mesta, bland annat magproblem. Hans visade härvor med ullgarn färgade med alticka, sprängticka och andra svampar.

Sprängticka I till III bad
Foto: Hans Anderson

Sprängticka IV till VI bad

Ullgarn färgat med sprängticka

Tryfflar under hassel

Många tryffelarter från den sydliga ädellövskogen följer med hasseln ända hit upp till vårt län och till hasselns nordligaste europeiska förekomster i Europa. Dessa tryfflar växer i samliv med hasseln och finns i mulljorden ihopvuxna med rottrådarna på hasseln. Gösta och Jan-Olof berättade om tryffeljakt med tränad tryffelhund förra hösten i Vattjomåsens hassellundar, hunden sniffade sig fram till flera olika arter av tryffel och fick som belöning särskilt hundgodis!

Branden och betet

Vi gick upp i hassellundarna som fått ljus och värme tack vare att skuggande granar tagits bort i slutningarna. Vi konstaterade att branden och skogsbetet format naturen vid sådana här varma sydväxtberg. Den varma sommaren 1955 härjade en skogsbrand här då många granar brann upp. Bränder under tidigare århundraden är orsak till att asp, sälg och björk fortfarande är vanliga intill stupen i många sydväxtberg som fordom var lövbrännor. Bönderna i byarna Hällom och Silje hade även sina kreatur på skogsbete upp mot berget ända fram till 1950-talet. Gärdesgårdar sträckte sig som ägogränser från åkerkanten och upp till stupen. Under tidigare århundraden var tidiga vårbetet i april uppe i sådana här varma sydberg viktigt för kreaturen som ofta var halssvultna efter långa vintern. De fick äta upp sig på bland annat vårfryle som var en viktig första näringskälla för kreaturen.

Naturvård i sydväxtbergen

Ädellövskogen i södra Skandinavien uppmärksammas och vårdas ömt. Det borde nu vara dags att inom svenska naturvårdsdebatten även lyfta fram de nordligaste europeiska förekomsterna av ädellövskog! Vi pratade vid fikarasten om naturvårdande skötsel av sådana här varma sydväxtberg. Vi

skänkte ett stort tack till engagerade naturvårdare vid skogsstyrelsen och länsstyrelsen som 1995 och 2013 låtit fälla bort alla frodvuxna granar inom två stora områden. Den lövskog med bland annat hassel som vuxit upp sedan avverkningen 1995 hade röjts häromåret och här silar solljuset nu ner mot marken till glädje för hassel och lundflora.

Nu när branden och skogsbetet upphört bör borttagning av gran i de finaste norrländska sydväxtbergen vara en angelägen uppgift för den framtida naturvården. Ingen låter idag granskog växa in i och ta över sydsvenska ädellövskogar men hittills har intresset från centralt håll inom Naturvårdsverk och Skogsstyrelse varit svalt för att storsatsa på att hugga bort granar i sydväxtbergen som markhistoriskt är typiska lövbrännemiljöer. Ädellövskogslagen omfattar märkligt nog inte de unika förekomsterna av relict ädellövskog norr om Dalälven!

Bilder i mobilappar

Jonas Lidberg ville gärna se de tjugotal skogslindor som växer i fyra grupper närmast stupen men vi avrådde från klättringen idag på grund av svår terräng med regnslippriga stenblock. Vi intog medhavd fika mitt på det nya, solexponerade hygget. Mobilapparna kom fram, Gösta rullade glatt fram bilder av den ena blomman efter den andra. Lena Back ville inte vara sämre, hon visade bild av stor förekomst med svalört i vägsluttning vid byn Borgen i Tuna socken där hon bor sommartid.

Kalkmark

Tillsammans med geologiskt kunniga Majvor och Björn Orrhede funderade vi varför markens ph-värde vid mätningar visat sig ligga över ph 7 i delar av sluttningen? Kanske ligger skalgrus i marken från den tid då en havsvik (Selånger = lugn havsvik) svallade här mot berget för 2000 år sedan. Troligt är även att diabasgångar eller alnögångar längre uppe i berget ger kalkrikt vittringsgrus som lockar fram kalkarter såsom liten jordstjärna och vit hattmurkla.

Lasse Laestadius

Rolf Lidberg kartlade floran här i berget redan i slutet av 1950-talet. Givetvis berättade vi även om den försommardag år 1824 då lappmarksprästen Lars Levi Laestadius (kallades Lasse av sina vänner) besökte sin prästkamrat Erik Petter Selahn i dennes föräldrahem vid foten av Siljeberget. Sedan vandrade de båda botaniskt kunniga prästerna tillsammans upp i dåtidens vackert betade hassellundar och fann violer som de trodde var buskviol. Senare framkom att de istället funnit sundsvallsviol, vår största "kändis" bland blommor i Medelpad. Lasse pressade även den där vårdagen 1824 ett snyggt belägg av violerna vid Siljeberget som finns bevarat i Uppsala universitets herbarium.

Jan-Olof Tedebrand